

arkeologi

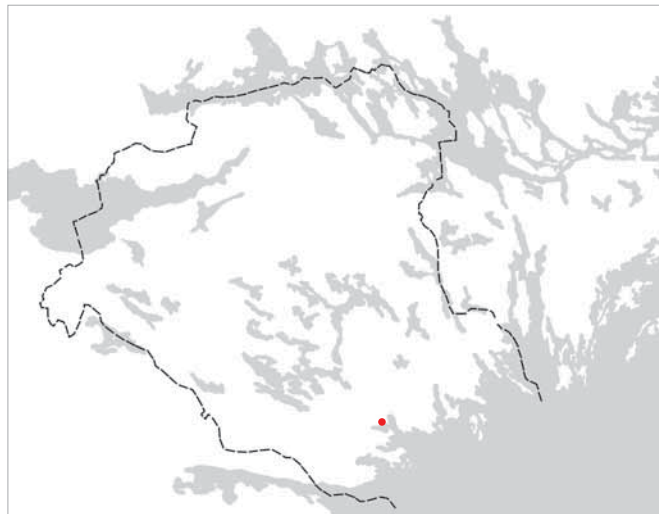
Arkeologisk förundersökning

Tovastugan

Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Nyköpingshus 1 & Väster 1:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Tina Mathiesen

En del av
Landstinget Sörmland

Arkeologiska meddelanden 2011:04

Arkeologisk förundersökning

Tovastugan

Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Nyköpingshus 1 & Väster 1:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Tina Mathiesen

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2011

© 2011 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkeologi@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Tina Mathiesen
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01672.
Nyköping 2011

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte och metod 5

Syfte

Metod

Kulturmiljö 5

Nyköpings stad

Nyköpingshus

Resultat 6

Historiska kartor & skriftliga källor

Schaktning

Schaktbeskrivningar

Utvärdering 12

Sammanfattning 12

Referenser 12

Arkiv

Administrativa uppgifter 13

Bilagor

Bilaga 1. Schaktplan. Översikt.

Bilaga 2. Schakt 5.

Bilaga 3. Schakt 1 - 4.

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sörmlands museum har under perioden 110406-110510 utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av en del av fornlämning Nyköping 231:1 inom fastigheten Väster 1:1 och Nyköpingshus 1, Nikolai socken, Nyköpings kommun i Södermanlands län.

Nyköpings kommun avser att anlägga ny belysning i parkmarken vid Tovastugan och vid åkanten till den nya strandskoningen anlagd år 2010, samt längs åpromenaden vid Nyköpingshus.

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr 431-3820-2010). Ansvarig för kostnaden var Nyköpings kommun.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Tina Mathiesen, arkeolog vid Sörmlands museum.

Tidigare undersökningar

Under 1900-talet har ett antal arkeologiska insatser genomförts inom Nyköpingshus och dess närområde. Den första kända arkeologiska undersökningen inom området år 1914 visade att norra och östra längan är uppfyllda med sand och vilar på en rustbädd av stockar, vilka i sin tur vilar på en packning av sten och jord (SR 36:28-33; Broberg 1979, s. 36).

Vid en schaktningsövervakning intill Tovastugan år 1999, framkom en lins av kulturlager samt rester av en möjlig sentida syllsten (SR 182; Hermelin 2001). Vid cykelvägen längs Hamnvägen har också kulturlager observerats (SR 185; Hermelin 1995) och i parken har det vid schaktningsövervakningar framkommit byggnadsdetaljer i kalksten (SR 182; Hermelin 2001).

Vidare visar ett flertal undersökningar, varav en utförd år 2010, att strandbrinken på båda sidor om ån fyllts ut i omgångar från åtminstone 1600-talet och framåt (SR 235; Nordeman 1983a/b & Flodin 1996, s. 17, SR 257; Pettersson 2006 & Norberg 2010). År 2010 genomfördes också en marinarkeologisk förundersökning i samband med reparationsarbeten av befintlig strandskonig. Vid undersökningen påträffades bland annat spridda träpålar av olika storlek samt keramik daterad till 1500-1600-tal (Fredholm 2010).

Syfte och metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att klargöra om bevarade kulturlager, anläggningar, konstruktioner eller liknande skulle komma att beröras

av den aktuella exploateringen. Om sådana lämningar påträffades skulle de eller ett representativt utsnitt av dessa dokumenteras och om möjligt också dateras samt tolkas i sitt sammanhang. I områdets sydöstra del skulle tidigare konstaterade kulturlager om möjligt funktionsbestämmas och även dateras. Vidare skulle förundersökningen också klargöra om lämningar finns kvar efter bebyggelse som funnits i området enligt äldre kartmaterial.

Metod

Arbetet inleddes med att ett kabelschakt öppnades längs med den öst-västgående gång- och cykelbanan strax norr om Hamnvägen. Därtill schaktades för utökning av den befintliga parkeringen strax väster om Tovastugan. Schaktarbetet fortsatte sedan på samma sätt med ytterligare tre schakt i parkområdet intill Tovastugan samt två gropar för belysning av träd. Ett mindre schakt grävdes också för nytt fundament till midsommarstång. Längs kabelschakten grävdes mindre schakt för fundament till lyktstolpar (se schaktplaner, bilaga 1-3).

Schaktningen fortsatte sedan på samma sätt längs åpromenaden, intill Nyköpingshus och fram till Fiskbron (se bilaga 1-3). Samtliga schaktarbeten övervakades av arkeolog.

Schakten grovrensades i syfte att klargöra om eventuella kulturlager eller konstruktioner fanns bevarade. Schakten mättes in med totalstation, fotograferades digitalt samt beskrevs i text. Arbetet som helhet dokumenterades löpande med digital kamera.

Kulturmiljö

Nyköpings stad

Nyköping har tidigt varit attraktivt som handelscentrum. Med en strategisk belägenhet i en skyddad vik vid Nyköpingsåns utlopp i Östersjön och samtidigt lättillgänglig från inlandet, började stadsbebyggelsen etablera sig under 1100-talet (SR 277, Gustafsson & Pettersson 2009 & KN-KUS 09-082, arbetsmaterial). Det tidigaste skriftliga belägget för Nyköping är från 1250, då drottning Katarina av folkungaätten testamenterade mark i Nyköping till Gudhems kloster i Västergötland (Karlén 1973, s.14).

År 1280 invigdes ett franciskanerkloster på Nyköpingsåns södra sida. Staden var då ett etablerat handelscentrum med förbindelser till kontinenten. Tidsperiodens omfattande kontaktnät med bland annat Holland och Tyskland avspeglar sig tydligt i den stora mängd keramik som påträffats vid arkeologiska undersökningar inom det medeltida stadsområdet (Gustafsson & Pettersson 2009 & KN-KUS 09-082, arbetsmaterial). Med tiden kom Nyköping att bli en

viktig medeltida handelsstad i Sverige, vilket lade grunden till stadens fortsatta tillväxt och expansion.

Nyköpingshus

Borgruinen Nyköpingshus ligger nära åmynningen och har starka kopplingar till grundandet av staden och centralmaktens inflytande över regionen.

I den medeltida Erikskrönikan berättas att Magnus (Ladulås) Birgersson, Birger Jarls son, blev hertig över *sudermannaland ok nyköpungs hwss* vid sin fars död år 1266 (Erikskrönikan, utg. 1985). När slottet första gången nämns i de skriftliga källorna benämns det alltså "hwss", vilket kan förstås som att en borg var belägen på klippan i åmynningen redan på Birger Jarls tid.

Äldsta skriftliga dokument som med säkerhet omnämner Nyköpingshus är dock från år 1305 och 1307 (Fritz 1972, s. 21). Borgen är äldre eftersom fyndmaterial kan dateras till åtminstone 1200-talet. På grund av tegel i murarnas fyllning anses anläggningen inte vara äldre än 1200-talets första hälft (Bohrn 1941, s. 29).

Borgruinen har undersökts och restaurerats vid ett flertal tillfällen under 1900-talet. År 1947 återupptäcktes den medeltida portöppningen i Gamla Residensets västra gavel (SR 258, Pettersson 2005).

Resultat

Historiska kartor & skriftliga källor

Området vid Tovastugan var under större delen av medeltiden låglänt och flackt vilket kan ha inneburit att det var vattendränkt i perioder. Nivåerna ligger på mellan 2-2,5 meter över havet inom parkområdet. Som jämförelse stod vattennivån omkring sekelskiftet år 1200 cirka tre meter över dagens havsnivå.

De tidigaste tecknen på att området togs i anspråk kan sannolikt kopplas till 1500-talets ombyggnation av Nyköpingshus till renässanspalats med de hit hörande vallgravarna. Det som ursprungligen bör ha varit en flack udde eller holme avgränsades genom en kanal som grävdes mellan Nyköpingsån och den dåtida Byfjärden. Utöver detta finns fyra markerade byggnader längs med ån (LMS akt nr C57-1:1).

År 1859 anhöll Directionen för fattigvården om att korrektionsanstaltens i Nyköpingshus skulle få användas till arbetsinrättning. Detta bifölls år 1861 och en smedja, ett tvätthuset och en klappbrygga uppfördes i anslutning till slottsområdet, strax öster om den yttre borggården (Nyköpings stadsfullmäktige etthundra år. 1963, s. 170).

Under 1950-talet fick området sin karaktär av fri-lufts- och nöjesområde i och med iordningställandet av Tovastugan.

Schaktning

Arbetet inleddes med att ett kabelschakt (S1) öppnades längs med den öst-västgående gång- och cykelbanan strax norr om Hamnvägen. Längs kabelschakten grävdes sedan mindre schakt för fundament till lyktstolpar.

Schaktarbetet fortsatte sedan på samma sätt med schakt nr 2-4 i parkområdet vid Tovastugan samt två gropar för belysning av träd. Ytterligare ett schakt grävdes också för nytt fundament till midsommarstång (se schaktplaner, bilaga 1 & 3).

Avslutningsvis öppnades schakt 5 med tillhörande fundamentschakt längs åpromenaden, intill Nyköpingshus och fram till Fiskbron (S5, se bilaga 1 & 2).

Utöver de markgrepp som omfattades av länsstyrelsens beslut tillkom en yta i nära anslutning till Tovastugan (del av S1). Denna del innebar en utökning av den befintliga parkeringsplatsen i området. och arbetet inleddes utan att ansvarig arkeolog var på plats. Då schaktet kunde besiktigas konstaterades det att inga arkeologiskt intressanta lämningar skadats och att schaktdjupet var tämligen grunt (se nedan, Schaktbeskrivningar). Vid ett tidigare fältsamråd hade dock ansvarig arkeolog påpekat för Nyköpings kommun att ytterligare schaktningar kräver förnyat tillstånd från länsstyrelsen (110330).

Vad gäller parkeringsplatsens lokalisering, i nära anslutning till Tovastugan och inom riksintresseområdet, har synpunkter tidigare lämnats av museichef Karin Lindvall och biträdande museichef Carina Wendel. Enligt muntligt meddelande har kontakt sökts med ansvariga på Nyköpings kommun vid ett flertal tillfällen - hittills utan framgång (110912). Museet anser det vara mycket beklagligt att parkeringsytan lades så pass nära Tovastugan. Bland annat föreligger i nuläget ökade risker att byggnaden skadas genom påkörning eller brand från fordon. En annan risk är att snömassor ansamlas mot husets yttervägg vid snöröjning vintertid, något som kan skada den känsliga byggnaden. Sörmlands museum avvaktar respons i ärendet från Nyköpings kommun.

Schaktbeskrivningar

Schakt 1.

Bredd: 0,5 meter.

Djup: 0,35 meter.

Lagerföljd:

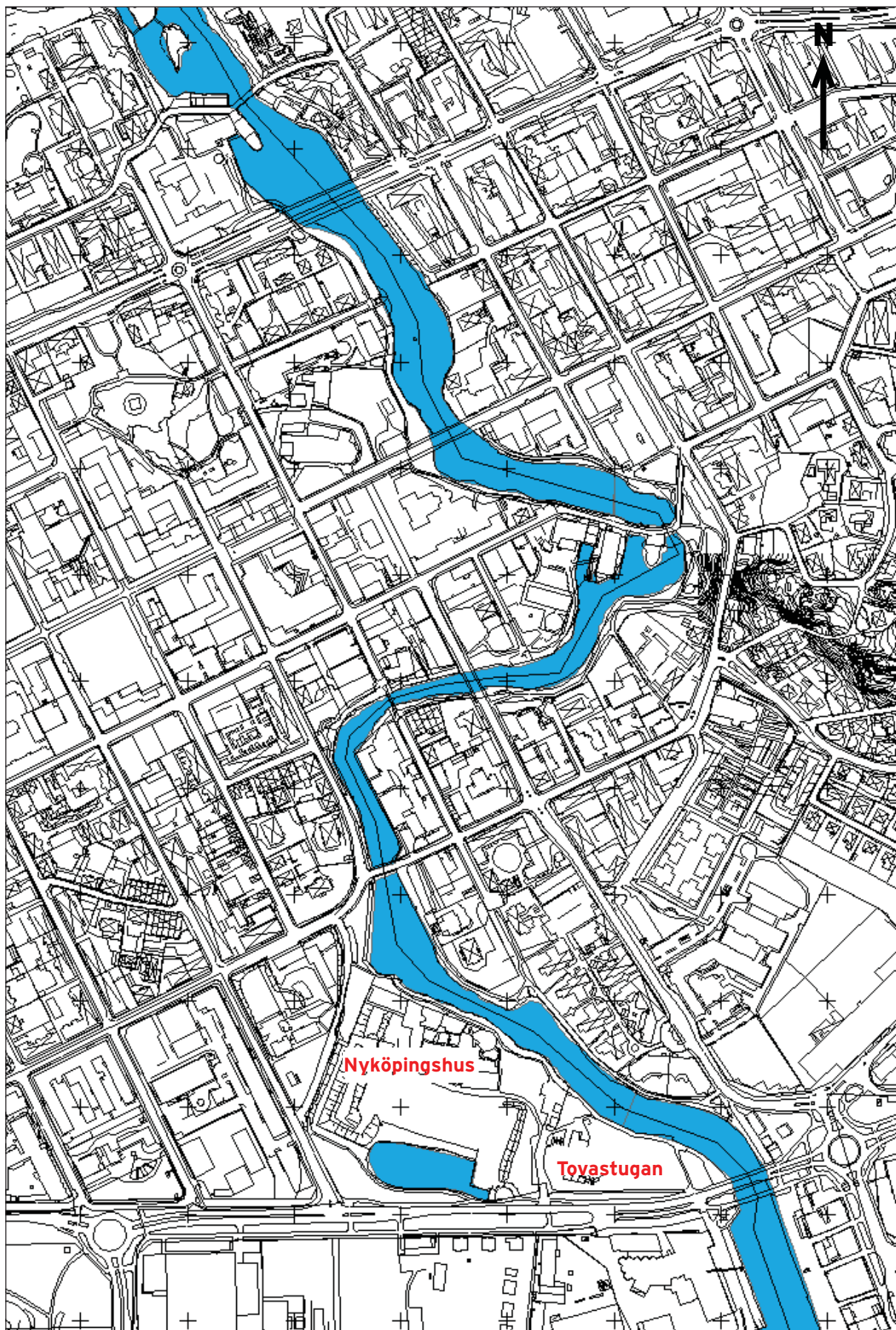
1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross och enstaka sotfläckar, 0,25 meter tjockt.
 2. Gråbrunt siltigt sandlager, 0,1 meter tjockt.
- Mot schaktets västra del var lager 2 infiltrerat skiktvis av ljusbeige sand, 0,1 meter tjockt.

Yta för parkering (del av schakt 1).

Längd: 7 meter

Bredd: 19 meter

Djup: 0,2 meter

Figur 2. Centrala Nyköping. Utdrag från primärkarta för Nyköping. Schaktningen utfördes i området intill Nyköpingshus och Tovastugan
Skala 1:4000.

Här bestod schaktet endast av påförda massor av grus och sand.

Schakt 2.

Bredd: 0,2 meter.

Djup: 0,35 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,35 meter tjockt. Mot schaktets östra del framkom mot botten ett stråk med svart grusig sand, 0,1 meter tjockt.

Schakt 3.

Bredd: 1 - 1,6 meter.

Djup: 0,95 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun sandig matjord, 0,2 meter tjockt.
2. Gråbrun siltig lera, 0,4 meter tjockt.
3. Gråbrun, skiktvis gulbeige sandig silt, 0,3 meter tjockt.
4. Grå lera. Opåverkad bottennivå.

Schakt 4.

Bredd: 0,3 m,

Djup: 0,35 meter.

Lagerföljd:

1. Omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,35 meter tjockt.

Schakt 5.

Bredd: 0,7 meter.

Djup: 0,4 meter.

Lagerföljd:

1. Grå sandig silt, 0,15 meter tjockt.
2. Ljusgrå sand, 0,25 meter tjockt.
3. Ljusbrun grusig sand, 0,05 meter tjockt. Belägen mellan fundamentschakt 15 och 18.
4. Mörkbrun sandig och grusig matjord, 0,3 meter tjockt. Ett ca tre meter långt parti i schaktets södra del, upp till fundamentschakt 13 samt sträckan mellan fundamentschakt 19 och 21, innehöll rikligt med tegelkross. I schaktets södra ände framkom två stenar, 1 X 0,4 meter stora (bilaga 2).

Gropar för belysning av träd vid ån:

Schakt 1.

Storlek: 0,6 X 0,6 meter.

Djup: 0,4 meter.

Lagerföljd:

1. Gråbrun sandig silt, 0,2 meter tjockt.
2. Kalkbruk, påfört, 0,1 meter tjockt.

Schakt 2.

Storlek: 0,6 X 0,6 meter.

Djup: 0,4 meter.

Lagerföljd:

1. Gråbrun sandig silt, 0,2 meter tjockt.
2. Kalkbruk, påfört, 0,1 meter tjockt.

Grop för fundament till midsommarstång.

Storlek: 1,2 X 1,3 meter.

Djup: 0,6 meter,

Lagerföljd:

1. Mörkbrun matjord med inslag av tegelkross och enstaka sotfläckar, 0,4 meter djupt.
2. Siltigt sandlager, 0,1 meter djupt.
3. Ljusgrå siltig lera. Opåverkad bottennivå.

Schakt för fundament till lyktstolpar.

Fundamentschakt 1.

Storlek: 1,4 X 0,6 meter.

Djup: 0,63 meter.

Bredd: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross och enstaka sotfläckar, 0,25 meter djupt. Fynd av porslin från modern tid.
2. Gråbrunt siltigt sandlager, 0,1 meter djupt. I botten påträffades en kabel omgiven av gult sandigt lager, ca 0,1 meter tjockt.

Fundamentschakt 2.

Storlek: 1,4 X 0,6 meter.

Djup: 0,63 meter.

Bredd: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross och enstaka sotfläckar, 0,25 meter tjockt.
2. Siltigt sandlager, 0,1 meter tjockt.
3. Ljusgrå siltig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 3.

Storlek: 1,2 X 0,9 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,2 meter tjockt.
2. Ljusgrå omrörd grusig sand, 0,2 meter tjockt.
3. Ljusbeige grusig sand, 0,25 meter tjockt. Elkabel belägen i lagret.
4. Ljusgrå siltig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 4.

Storlek: 1,4 X 0,7 meter.

Djup: 0,65 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,2 meter tjockt.
2. Omrört ljusgrått grusigt och sandigt lager, 0,2 meter tjockt.
3. Ljusbeige grusig sand, 0,05 meter tjockt.
4. Ljusgrå sandig silt. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 5.

Storlek: 0,8 X 0,7 meter.

Djup: 0,65 meter.

Lagerföljd:

1. Omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,2 meter tjockt.

2. Omrört ljusgrått grusigt och sandigt lager, 0,2 meter tjockt.
3. Ljusbeige sandigt grusigt lager, 0,25 meter tjockt.
4. Ljusgrå sandig silt. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 6.

Storlek: 0,7 X 0,7 meter.

Djup: 0,7 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,2 meter tjockt.
2. Ljusgrå sandig och grusig silt, 0,2 meter tjockt.
3. Ljusbeige grusig sand, 0,25 meter tjockt.
4. Ljusgrå sandig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 7.

Storlek: 0,6 X 0,7 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,3 meter tjockt.
2. Ljusgrå sandig och grusig silt, 0,1 meter tjockt.
3. Ljusbeige grusig sand, 0,05 meter tjockt.
4. Ljusgrå sandig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 8.

Storlek: 0,8 X 0,7 meter.

Djup: 0,5 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,3 meter tjockt.

2. Ljusgrå omrörd sandig och grusig silt, 0,1 meter tjockt.

3. Ljusbeige grusig sand, 0,2 meter tjockt.

4. Ljusgrå sandig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 9.

Storlek: 0,6 X 0,7 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,3 meter tjockt.

2. Ljusgrå sandig och grusig silt, 0,1 meter tjockt.

3. Ljusbeige grusig sand, 0,05 meter tjockt.

4. Ljusgrå sandig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 10.

Storlek: 0,6 X 0,8 meter.

Djup: 0,5 meter.

Lagerföljd:

1. Gul grusig sand, 0,2 meter tjockt. Påförd.

2. Brun grusig sand, 0,2 meter tjockt.

3. Ljusgrå sandig lera. Opåverkad bottennivå.

Fundamentschakt 11.

Storlek: 1 X 0,8 meter.

Djup: 0,5 meter

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med inslag av tegelkross, 0,3 meter tjockt.

2. Sandig grusig silt, 0,2 meter tjockt.

Figur 3. Schakt 2 under schaktning. Fotot taget från öster. Foto: Tina Mathiesen 2011, Sörmlands museum.

Fundamentschakt 12.

Storlek: 0,8 x 1 meter.

Djup: 0,5 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd matjord med enstaka fragment av tegelkross, 0,3 meter tjockt.
2. Sandig grusig silt, 0,2 meter tjockt.

Fundamentschakt 13.

Storlek: 1 X 1,2 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd sandig matjord med inslag av tegelkross i botten, 0,6 meter tjockt.

Fundamentschakt 14.

Storlek: 0,8 x 1 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd sandig jord med inslag av tegelkross i botten, 0,5 meter tjockt.
2. Gråbrun sandig lera.

Figur 4. Schaktning längs åpromenaden intill Nyköpingshus. Fotot taget från väster. Foto: Tina Mathiesen 2011, Sörmlands museum.

Fundamentschakt 15.

Storlek: 1 X 1,2 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd sandig jord med inslag av tegelkross i botten, 0,6 meter tjockt.
2. Gråbrun sandig lera.

Fundamentschakt 16.

Storlek: 1 X 1,2 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Ljusbrun grusig sand, 0,1 meter tjockt.
2. Gul sand, 0,1 meter tjockt.
3. Mörkbrun sandig silt med en hel del tegelkross, 0,2 meter tjockt.

Fundamentschakt 17.

Storlek: 1,2 X 0,8 meter.

Djup: 0,5 meter.

Lagerföljd:

1. Ljusbrun grusig sand, 0,1 meter tjockt.
2. Gul sand, 0,1 meter tjockt.
3. Mörkbrun sandig silt med en hel del tegelkross, 0,2 meter tjockt.
4. Gul sand, 0,1 meter tjockt. Som lager 2, men leri-gare.

Fundamentschakt 18.

Storlek: 0,8 X 1 meter.

Djup: 0,6 meter.

Lagerföljd:

1. Mörkbrun omrörd sandig jord med rikligt med tegelkross, 0,5 meter tjockt.
2. Gul sand, 0,1 meter tjockt.
3. Mörkbrun sandig matjord. Rikligt med tegelkross, 0,3 meter tjockt.

Fundamentschakt 19.

Storlek: 0,8 X 0,7 meter.

Djup: 0,5 meter

Lagerföljd:

1. Gråbrun grusig sand, 0,1 meter tjockt.
2. Gul sand, 0,1 meter tjockt.
3. Mörkbrun sandig matjord. rikligt med tegelkross, 0,3 meter tjockt.

Fundamentschakt 20.

Storlek: 0,7 x0,7 meter.

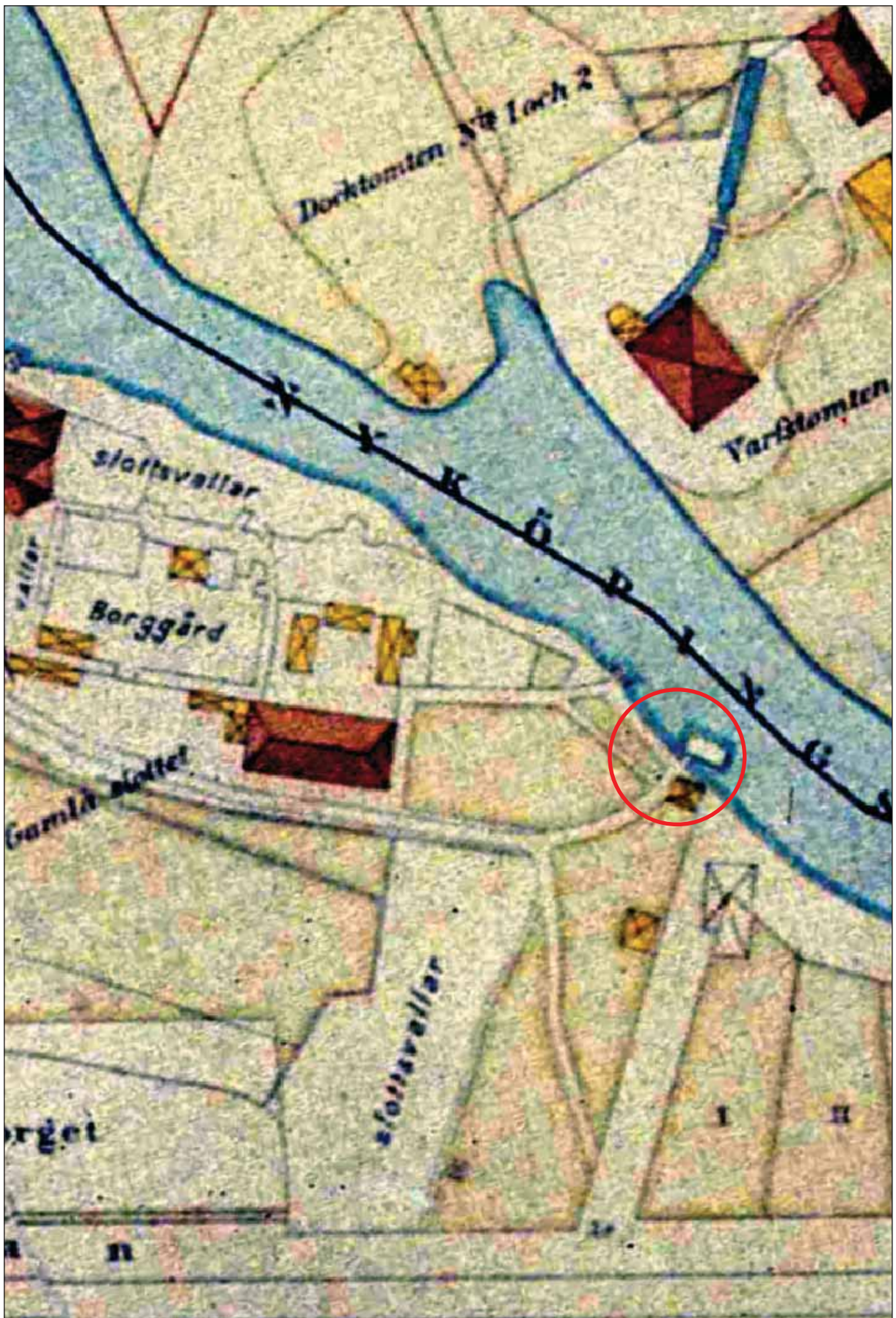
Djup: 0,5 meter

Lagerföljd:

1. Gråbrun grusig sand, 0,1 meter tjockt.
2. Gul sand, 0,1 meter tjockt.
3. Mörkbrun sandig matjord. rikligt med tegelkross, 0,3 meter tjockt. Rikligt med grus och stenar, 0,1 X0,1 meter stora, i botten.

Fundamentschakt 21.

Storlek: 0,7 x0,7 meter.

Figur 5. Utdrag ur StadsGis för Nyköping. Stadskarta över Nyköping från 1888. Byggnaden vars grundstenar kan ha påträffats i schakt nr 5 är markerad med röd cirkel. Kartan är ej skalenlig och något beskuren.

Djup: 0,5 meter

Lagerföljd:

1. Gråbrun grusig sand, 0,1 meter tjockt.
2. Gul sand, 0,1 meter tjockt.
3. Mörkbrun sandig matjord. rikligt med tegelkross, 0,3 meter tjockt. Rikligt med grus och stenar, 0,1 X 0,1 meter stora, i botten.

Utvärdering

Vid schaktningen kunde det konstateras att parkområdet vid Tovastugan och Nyköpingshus fyllts ut och grävts om vid flera tillfällen. I schakten framkom endast omrörda och påförda massor vilka innehöll delvis rikligt med tegelkross. Rester av ett äldre kabelschakt syntes i schakt 3. De partier som bestod av tätt packad tegelkross, kan härröra från byggnader i området uppförda under 1800-talet eller senare, men detta är svårt att veta säkert. Teglet var inte möjligt att datera. Några spår efter de kulturlager som framkommit vid tidigare undersökningar påträffades ej.

Markplaneringar och kabelnedgrävningar under årens lopp har sannolikt också påverkat bevarandegraden för eventuella lämningar från medeltid och historisk tid. Denna generella iakttagelse gäller endast ned till det schaktdjup som nåddes i och med förundersökningen.

I södra änden av schakt nr 5 framkom grundläggningsstenar som kan vara rester från den tidigare nämnda smedjan vilken uppfördes i anslutning till slottsområdet, strax öster om den yttre borggården under andra hälften av 1800-talet (Norberg 2010). Stenarnas belägenhet stämmer väl överens med en byggnad som syns på 1888 års karta över Nyköping (figur 5). Tegelkrossen längre norrut i schaktet kan också vara rester från samma byggnad. I övrigt kunde inga fasta konstruktioner eller intakta kulturlager från medeltid eller historisk tid iakttagas. Inte heller påträffades något fyndmaterial som kan dateras närmare än 1700-1800-talet.

Sammanfattning

Sörmlands museum har under perioden 110406-110503 utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av en del av fornlämning Nyköping 231:1 inom fastigheten Väster 1:1 och Nyköpingshus 1, Nikolai socken, Nyköpings kommun i Södermanlands län.

Orsaken till ingreppet är att kommunen avser att anlägga ny belysning i parkmarken vid Tovastugan och längs åpromenaden vid Nyköpingshus.

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr 431-3820-2010). Ansvarig för kostnaden var Nyköpings kommun.

Schaktningen omfattade fem schakt med tillhörande schakt för stolpfundament samt två gropar för belysning och ett fundament till midsommarstång. Sammanlagt uppgick ytan till cirka 357 m²

Sammanfattningsvis kan det konstateras att det undersökta området till största delen förefaller bestå av omrörda och påförda massor som innehåller mer eller mindre tegelkross. Det är möjligt att markplaneringar och kabelnedgrävningar kan ha påverkat bevarandegraden av eventuella lämningar från medeltid och historisk tid.

I schakt 5 framkom grundläggningsstenar och tegelkross som sannolikt är rester från en byggnad som syns på 1888 och 1931 års karta över Nyköping (Nyköping 1888, Nyköping 1931).

I övrigt kunde inga fasta konstruktioner eller intakta kulturlager från medeltid eller historisk tid iakttagas i de undersökta schakten. Inte heller påträffades något fyndmaterial som kunde dateras närmare än till 1700-1800-talet.

Referenser

- Bohrn, Erik. 1941. *Nyköpings Rennässansslott och Herkules Mida*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, del 49. Stockholm.
- Broberg, Birgitta. 1979. *Nyköping. Rapport medeltidsstaden 13*. RAÄ & SHM. Stockholm
- Erikskrönikan. *Redigering, inledning och kommentarer*. Sven Bertil Jansson 1985. Tidens förlag Stockholm.
- Flodin, Lena. 1996. *Ett tjugotal grävningar utförda under 1980-talet i Nyköping*. Södermanland, Nyköping, Kv Flickskolan, m fl. RAÄ. UV Stockholm, *Rapport 1996:116/1&2*. Stockholm.
- Fredholm, Mikael. 2010. *Pålar i Nyköpingsån*. Arkeologisk förundersökning inför renovering av strandskoning i Nyköpingsån, Södermanland, Södermanlands län, Nyköpings kommun, Fornlämning nr 231:1. *Sjöhistoriska museet, Arkeologisk rapport nr 2010:11*. Stockholm.
- Fritz, Birgitta. 1972. *Hus, land och län. Förvaltningen i Sverige 1250-1434*. 1 & 2. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 16. Diss. Stockholms universitet. Stockholm.

Gustafsson, Patrik & Pettersson, Björn. 2008. *Kvarteret Åkroken*. Medeltid & Nyare tid. RAÄ 64 & 231, Nyköpingshus, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Antikvarisk kontroll. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2009:02*. Nyköping.

Hermelin, Olof. 2001. *Undersökningar invid Tovastugan & Gamla Residenset*. RAÄ 231, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2001:11*. Nyköping.

-1995. *Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll. Schaktning för ledningsdragnings*. Fornlämning nr 231, Kv Nyköpingshus, Nicolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Södermanlands museum, kulturmiljöavdelningen. SR 185.

Karlén, Lars. 1973. Medeltid och äldre Vasatid till omkring 1570. I: *Nyköpings stads historia del 1*. Nyköping.

Nordeman, Kjell. 1983a. Stadsarkeologisk provundersökning, Kvarteret Kompaniet, Tomterna 17-20, Nyköping. Arkivrapport. RAÄ UV, dnr 2354/82. Stockholm.

- 1983b. Stadsarkeologisk provundersökning, Kvarteret Kompaniet, Tomterna 13-14, Nyköping. Arkivrapport. RAÄ UV, dnr 4870/83. Stockholm.

Norberg, Lars. 2010. *Spelgården*. Nyare tid. Fornlämning Nyköping 231:1, Väster 1:1, Nyköpings socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2010:05*. Nyköping.

Nyköpings stadsfullmäktige etthundra år. En redogörelse för stadens borgerliga förvaltning under åren 1863-1962. Utgiven av Nyköpings drätselkammare 1963. Nyköping.

Pettersson, Björn. 2005. *Gamla Residenset*. Medeltid & Nyare tid. Fornlämning Nyköping 231:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2005:05*. Nyköping.

- 2006. *Hamnbron*. Nyare tid. RAÄ231, Stadsäga 1:18, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2006:05*. Nyköping.

Arkiv

Lantmäteriet i Gävle. Lantmäteriets digitala arkiv, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

- Stadsplanekarta, Akt nr. C57-1:1. Förrättningsman obekant. Förrättningen 1665 (?), Lådakt.
- Grundritning av staden, Akt nr. C57-1:2. Erik Nilsson Agner. 1719, Lådakt.

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverigedata. Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län*. Lantmäteriet, Gävle.

Stadsarkeologiskt register för Nyköpings stad (SR), Nyköping 231. GIS för ajourhållning och antikvarisk bedömning av arkeologiska undersökningar i Nyköpings stad. *Sörmlands museum, Nyköping*.

-Primärkarta Bearbetad datafil från Nyköpings kommun, Mät och Kart, 2005.

Nyköping 1931. Karta över Nyköpings stad. Sammanställd och utförd år 1930-1931 av Ernst Bränoth. Kopia av kartan förvaras i Sörmlands museums arkiv och bibliotek.

Nyköping 1888. Karta öfver Nyköping. Upprättad år 1888 af Adolf Helander (förste lantmätare). Kopia av kartan förvaras i Sörmlands museums arkiv och bibliotek.

KN-KUS09-082. Arkeologisk undersökning kvarteret Åkroken 3, år 2010. Arbetsmaterial.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2011:04

Södermanlands museums dnr: KN-KUS10-286

Länsstyrelsens dnr: 431-3820-2010

Tid för undersökningen: 20110406-20110510

Personal: Tina Mathiesen

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige

Branthäll 9H 2e, Arnö 9H 2d. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10 000.

x 6514523,27 y 1569942,09 (SV).

Koordinatsystem: RT 90 25 gon V

Höjdsystem: RH 70

Undersökningsområde: Löpmeter: 764 m². Area: 357 m².

Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Inga fynd tillvaratogs vid förundersökningen.